

Туржанський В. А., кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу дослідження митних ризиків Науково-дослідного центру митної справи Науково-дослідного інституту фіскальної політики Університету державної фіскальної служби України, м. Хмельницький, Україна

ORCID ID: 0000-0001-7920-8389

e-mail: turzhansky81@gmail.com

Управління ризиками в контексті аналізу показників діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності митними адміністраціями країн ЄС

Анотація. У статті досліджено особливості процесу управління ризиками в країнах Європейського Союзу. Встановлено, що управління митними ризиками пов'язане з аналізом показників діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та визначенням критеріїв, які необхідні для виявлення та оцінки ризику. Встановлено етапи динамічного процесу управління ризиками в ЄС: встановлення стратегічного, організаційного та управлінського процесу управління ризиками; аналіз ризиків; обробка ризиків; моніторинг. Визначено основні групи ризиків та основні групи показників діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що аналізуються митними органами. Встановлено, що сучасними тенденціями аналізу митних ризиків є моделювання ланцюга поставок товарів, дослідження інформації, що пов'язана з виявленими фактами неправовірних дій, та фактами, що можуть свідчити про ймовірність недотримання митного законодавства.

Ключові слова: управління ризиками; митний контроль; зовнішньоекономічна діяльність.

Turzhanskyi Vitalii, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Senior Research Worker of the Department of Custom Risks Research of the Research Center of Custom Matter of the Research Institute of Fiscal Politics of the University Government fiscal service of Ukraine, Khmelnytskyi, Ukraine

Risk Management in the Context of Analysis of Foreign Economic Activities Performance Indicators by Customs Administrations of EU

Abstract. Introduction. EU customs administrations use modern technologies in the customs control process that meet international standards in the field of risk management and WCO recommendations. At the same time, the development of partnerships between customs and business significantly reduces customs barriers, and the use of the most simplified procedures of honest participants in foreign economic activity contributes to the rapid and timely receipt of customs payments to the state budget. It is important to study the experience of EU countries in the analysis of risk-oriented criteria and key indicators of foreign economic activity of economic entities.

Purpose. The purpose of the article is to study the features of the risk management process in the EU, to study the main groups of risks, indicators and criteria that characterize the foreign economic activity of economic entities and are analyzed by the EU customs authorities.

Results. The article examines the features of the risk management process in the European Union. It is established that risk management of customs risks is associated with the analysis of performance indicators of foreign economic activity and the definition of criteria necessary for the identification and assessment of risk. The stages of the dynamic risk management process in the EU are established: establishment of the strategic, organizational and managerial process of risk management; risk analysis; risk processing; monitoring.

The main groups of risks and the main groups of activity indicators of foreign economic activity subjects which are analyzed by customs authorities are defined. It is established that the current trends in the analysis of customs risks are modeling the supply chain of goods, the study of information related to the identified facts are incorrect and facts that may indicate the likelihood of non-compliance with customs legislation.

Conclusion. Having studied the experience of the EU, the selection of subjects of foreign economic activity for detailed customs control is based on the analysis of indicators of foreign economic activity of economic operators using a system of risks as a set of criteria indicating possible violations of customs legislation. Therefore, the current trends in risk analysis are to pay more attention to the modeling of the supply chain of goods, research of information and performance of foreign trade entities related to the identified facts of illegality and facts that may indicate possible non-compliance with the rules of movement of goods across customs.

Keywords: risk management; customs control; foreign economic activity.

JEL Classification: C10; F17; F47.

Постановка проблеми. Митні адміністрації країн ЄС використовують сучасні технології в процесі митного контролю, що відповідають міжнародним стандартам у сфері ризик-менеджменту та рекомендаціям ВМО.

При цьому розвиток партнерських відносин між митницею та бізнесом значно зменшує митні бар'єри, а використання максимально спрощених процедур сумлінних учасників ЗЕД сприяє швидкому і

своєчасному надходженню митних платежів до державного бюджету. Слід зазначити, що підвищення ефективності роботи митних органів України не можливе без урахування досвіду розвинутих країн.

Інтеграційні процеси, що відбуваються в митній системі України, передбачають спрощення та гармонізацію митних процедур у контексті забезпечення балансу між рівнем митної безпеки та таким спрощенням. Діяльність митниць удосконалюється з урахуванням ризикоорієнтованого підходу. Здійснено перехід від суцільного відбору об'єктів митного контролю до вибіркового з використанням ризикоорієнтованих критеріїв [9, с. 9]. Постійні зміни номенклатури товарів, способів їх переміщення та інших аспектів зовнішньоекономічних операцій змушують формувати таку систему управління ризиками, яка спроможна швидко адаптуватися до умов світової торгівлі, що спонукає до визначення нового чи зміненого переліку об'єктів аналізу ризиків та пошуку методів виявлення джерел їх формування, тому актуальним є вивчення досвіду країн ЄС у сфері аналізу ризикоорієнтованих критеріїв та основних показників зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Висвітленню теоретичних та прикладних аспектів, міжнародних підходів та практики організації митного контролю присвячені праці таких вчених: І. Бережнюка [5], І. Несторишена [7], П. Пашка [6], О. Фрадинського [9] та інших. Існують також інші наукові напрацювання щодо формування ефективної системи управління ризиками та технологій митного контролю, митного оформлення з використанням ризикоорієнтованих інструментів відповідно до практики надання спрощень економічним операторам в ЄС. Сьогодні окремого вивчення потребує досвід управління ризиками митних органів країн ЄС в аспекті аналізу зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є виділення особливостей процесу управління ризиками в країнах ЄС, уточнення основних груп ризиків, показників і критеріїв, що характеризують зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання та аналізуються митними органами ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. В ЄС управління митними ризиками пов'язано з аналізом показників діяльності суб'єктів ЗЕД та визначенням критеріїв, необхідних для виявлення та оцінки рівня ризику, для прийняття рішення, вагомим чи невагомим є ризик. Зазначимо, що загальні критерії аналізу ризиків зосереджені на: учасниках ланцюга поставки товарів; видах товарів, що переміщуються через митний кордон; критеріях, спрямованих на ідентифікацію ризикових, незвичайних та підозрілих зовнішньоекономічних операцій [1]. Такий підхід створює умови для концентрації митних ресурсів на ризиках високого рівня.

Основним напрямом управління ризиками в ЄС є управління ризиками ланцюга поставок товарів, що містить:

- ідентифікацію та контроль за переміщенням товарів з високим рівнем ризику на основі ризикоорієнтованих критеріїв;
- створення спрощених умов здійснення зовнішньої торгівлі шляхом розвитку інституту уповноваженого економічного оператора;
- попередній аналіз інформації, що надається суб'єктами ЗЕД перед відправленням або перед прибуттям товарів [3, 4].

Етапами динамічного процесу управління ризиками в ЄС є:

- встановлення стратегічного, організаційного та управлінського процесу управління ризиками (основне завдання, методи, цілі та області управління ризиками, законодавче регулювання, державні органи, організації та посадові особи – учасники управління ризиками та ін.);
- аналіз ризиків (ідентифікація (виявлення) ризиків шляхом дослідження та вивчення відповідної інформації, даних) та оцінка виявлених ризиків (для цього використовуються різні системи оцінювання, найпоширенішою з яких є шкала оцінювання, що передбачає визначення трьох рівнів ризиків: високий, середній та низький);
- обробка ризиків (вибір операцій, які містять найбільш серйозні ризики, визначення відповідних заходів контролю, у тому числі проведення документального та фізичного контролю з зазначенням інформації про фактори і причини вибору об'єкта контролю та результати проведених заходів);
- моніторинг.

Розглянемо більш детально етап аналізу митних ризиків та здійснення моніторингу, які безпосередньо пов'язані з аналізом показників діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

На етапі аналізу ризиків митні органи ЄС досліджують наявні (підтверджені) ризики, які є виявленим фактом здійсненої неправомірності, та потенційні (можливі) ризики – такі, що ще не підтверджені, але щодо яких існують підозри щодо ймовірного недотримання правил переміщення через митний кордон товарів [2]. Відповідно, у першому випадку аналізується список наявних ризиків та досліджується поточна інформація на предмет підтвердження умов, що охоплюють відповідний існуючий ризик. При аналізі потенційних ризиків досліджується поточна інформація, що вказує на можливі порушення митного законодавства, наприклад, дотримання суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності правильності класифікації товарів у випадку зміни митного законодавства, що регулює правила переміщення товарів (зміна умов оподаткування, введення нових заборон та обмежень тощо). У залежності від досліджуваних областей та критеріїв, що характеризують різні об'єкти аналізу

ризиків, у тому числі критеріїв, що характеризують зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання, наявні та потенційні ризики можуть включати підгрупи ризиків.

У Франції аналіз існуючих ризиків порушень передбачає дослідження:

1) ризиків пов'язаних з такими об'єктами як: підприємство (аналіз частоти та результатів вже здійснених перевірок підприємства, аналіз історії суперечностей щодо порушень (вид, кількість, рівень серйозності)); товар (аналіз митних порушень характерних певному товару або групі товарів, а також аналіз порушень у розрізі видів та рівня їх серйозності);

2) ризиків, пов'язаних з інформацією (аналіз наявних орієнтувань, оперативної інформації за результатами перевірок митних декларацій, оперативних даних отриманих від інших митних органів, органів державної влади та організацій) [4].

Потенційні ризики порушень містять: ризики, пов'язані з підприємствами, митними органами та економічним середовищем, в якому вони здійснюють діяльність; ризики, пов'язані з імпортованими, експортованими товарами та правилами, що регулюють їх переміщення через митний кордон; ризики, пов'язані з загальною інформацією.

Відповідно, у межах кожної підгрупи потенційних ризиків здійснюється аналіз ознак та показників, зокрема тих, що характеризують діяльність суб'єкта ЗЕД:

1) у межах першої підгрупи:

– комерційна структура та місце суб'єкта ЗЕД на ринку (монопольне або конкурентне становище підприємства на ринку; брендове найменування; належність підприємства до національної або до міжнародної групи компаній; статус маркетингової компанії, посередника, виробника власної продукції або відповідно до міжнародної ліцензії);

– фінансова структура суб'єкта ЗЕД (наявність власних активів, у тому числі високоліквідних; частка іноземних інвестицій; рівень оподаткованого прибутку або збитку; рівень боргів);

– особливості організації бізнесу (способи поставки товарів; логістична структура; зв'язки між різними підрозділами підприємства; система обліку товарів; митні представники підприємства);

– структура торгівлі суб'єкта ЗЕД (рівень активності підприємства з іноземними компаніями у порівнянні з компаніями на внутрішньому ринку; оцінка зміна обсягу імпорتنих та експортних поставок, у тому числі в зв'язку зі змінною класифікації товарів, митної вартості товарів, поставкою товарів через новостворені дочірні компанії тощо; оцінка динаміки сплати митних платежів у порівнянні з динамікою вартості придбаних за кордоном товарів; обсяги отриманих пільг; характерні види транспорту та умов поставок товарів);

– особливості митної стратегії суб'єкта ЗЕД (використання підприємством спрощених або загальних митних процедур; часовий інтервал

здійснених митних оформлень; постійність або частота зміни місця митного оформлення; основні митні режими, які використовуються підприємством);

– зміна поведінки суб'єкта ЗЕД (зміна постачальників, країни походження, класифікації товарів тощо);

2) у межах другої групи:

– товари (дослідження видів товарів, які чутливі до зміни рівня ставок мита, оцінка ефекту зміни обсягів поставок окремих товарів у разі зміни рівня митних тарифів);

– процедури та митні режими (аналіз товарів, які оформляються відповідно до загальних митних процедур, та спрощених митних процедур, аналіз видів товарів, які поміщаються у відповідні митні режими);

– аналіз відношення товар-країна походження (достовірність декларування країни-походження, щодо якої встановлені квоти, заборони або щодо якої діє преференційний митний тариф);

– аналіз подібних видів товарів з різним рівнем оподаткування (достовірність декларування класифікації товару, який належить до групи товарів із суттєвою диференціацією ставок мита);

– обсяги поставки товарів (приділення уваги до транспортування дуже значних обсягів товарів);

– час доставки товарів (приділення уваги до довготривалого транспортування товарів);

3) у межах третьої групи:

– аналіз інформації, що ґрунтується: на підозрах, запитах митних інспекторів, даних, отриманих від інших національних та іноземних урядових організацій, відомостей засобів масової інформації, Інтернет сайтів тощо.

Слід зазначити, що ефективність аналізу значною мірою залежить від обсягу інформації, моделювання ланцюга поставки товарів та методології здійснюваного аналізу. Значна кількість ризиків та показників зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів ЗЕД продовжують контролюватися та аналізуватися після митного оформлення на етапі постмитного аудиту, коли інформація в порівнянні з етапом митного оформлення більш деталізована та уточнена.

У Данії моніторинг результатів митного контролю є складовою процесу аналізу ризиками та здійснюються спеціальними митними моніторинговими центрами (відділами) [4]. За результатами обробки інформації про зовнішньоекономічні операції митними інспекторами і системою аналізу ризиками визначаються об'єкти митного контролю щодо яких переважно проводиться фізичний контроль та (або) аудит. Результати контрольних заходів вносяться до інформаційних баз даних, де також міститься інформація, пов'язана з митними деклараціями, результатами застосування системи аналізу ризиками та іншими проведеними контрольними заходами щодо суб'єктів ЗЕД. На основі інформаційних баз даних митні моніторингові центри формують спеціальні звіти

для подальшого аналізу, у тому числі звіт про всі результати контрольних заходів, звіт про області ризику з високим рівнем, звіт про динамічні параметри введені митними моніторинговими центрами, звіт про відношення контрольних заходів у формі фізичних перевірок до загальної кількості зовнішньоекономічних операцій.

Висновки. Дослідивши досвід ЄС, відбір суб'єктів ЗЕД для детального митного контролю базується на основі аналізу показників зовнішньоекономічної

діяльності економічних операторів із застосуванням системи ризиків як сукупності критеріїв, що вказують на можливі порушення митного законодавства. Сучасними тенденціями аналізу ризиків є приділення більшої уваги моделюванню ланцюга поставок товарів, дослідженню інформації і показників діяльності суб'єктів ЗЕД, що пов'язані з виявленими фактами неправомірності та фактами, що можуть свідчити про ймовірні недотримання правил переміщення товарів через митний кордон.

Література:

1. Communication from the Commission of the European Parliament, the Council and the European economic and social committee on Customs Risk Management and Security of the Supply Chain. URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/customs_controls/risk_management/customs_eu/com_2014_527_en.PD (дата звернення: 01.08.2020).
2. Regulation (EU) No 952/2013 of The European Parliament and of The Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:269:0001:0101:EN:PDF> (дата звернення: 01.08.2020).
3. SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade / World Customs Organization, 2015. URL: http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/safe_package.aspx (дата звернення: 01.08.2020).
4. Standardized framework for risk management in the customs administrations of the EU. URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/framework.doc.pdf (дата звернення: 01.08.2020).
5. Бережнюк І. І., Несторишен І. В. Проблеми забезпечення балансу між митним контролем та спрощенням процедур міжнародної торгівлі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2016. № 29. С. 46-53.
6. Митна політика та митна безпека України: *монографія*; за заг. ред. П. В. Пашка, І. Г. Бережнюка. Хмельницький. : ПП Мельник А. А., 2013. 338 с.
7. Несторишен І. В., Туржанський В. А. Система аналізу та управління ризиками в контексті забезпечення митної безпеки України. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки* вип. 2019. №35. С. 24-32.
8. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю : наказ Міністерства фінансів України від 31.07.2015 р. № 684. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15> (дата звернення: 01.08.2020).
9. Система управління ризиками в державній митній справі України: *монографія*; за заг. ред. О. А. Фрадинського. Хмельницький, 2019. 282 с.

References:

1. Communication from the Commission of the European Parliament, the Council and the European economic and social committee on Customs Risk Management and Security of the Supply Chain. Retrieved from: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/customs_controls/risk_management/customs_eu/com_2014_527_en.PD [in English].
2. REGULATION (EU) No 952/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code. Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:269:0001:0101:EN:PDF> [in English].
3. SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade / World Customs Organization, 2015. Retrieved from: http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/safe_package.aspx [in English].
4. Standardized framework for risk management in the customs administrations of the EU. Retrieved from: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/framework.doc.pdf [in English].
5. Berezhnjuk, I. I. & Nestoryshen, I. V. (2016). Problemy zabezpechennja balansu mizh mytnym kontrolem ta sproshhennjam procedur mizhnarodnoji torghivli. *Naukovi praci Kirovogradskogho nacionalnogho tekhnichnogho universytetu. Ekonomichni nauky*, 29, 46-53 [in Ukrainian].
6. Pashko, P.V. & Berezhnjuk, I. Gh. (2013). Mytna polityka ta mytna bezpeka Ukrainy. Khmeljnycykj : PP. Meljnuk A.A. [in Ukrainian].
7. Nestoryshen, I. V. & Turzhanskyj, V. A. (2019). Systema analizu ta upravlinnja ryzykamy v konteksti zabezpechennja mytnoji bezpeky Ukrainy. *Centraljnoukrajinskyj naukovyj visnyk*, 35, 24-32 [in Ukrainian].
8. Ministerstvo finansiv Ukrainy (2015). Pro zatverdzhennja Porjadku zdjysnennja analizu ta ocinky ryzkyv, rozroblennja i realizaciji zakhodiv z upravlinnja ryzykamy dlja vyznachennja form ta obsjaghiv mytnogho kontrolju (Order # 684, 31 July). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15> [in Ukrainian].
9. Fradynskii, O. A. (2019). Systema upravlinnja ryzykamy v derzhavnij mytnij spravi Ukrainy. Khmeljnycykj [in Ukrainian].

